



## Ohjaajan opas



# PUHEEKSI OTTAMISEN KORTIT

## PUHEEKSI OTTAMISEN KORTIT

### Puheeksi ottamisen kortit ovat apuväline

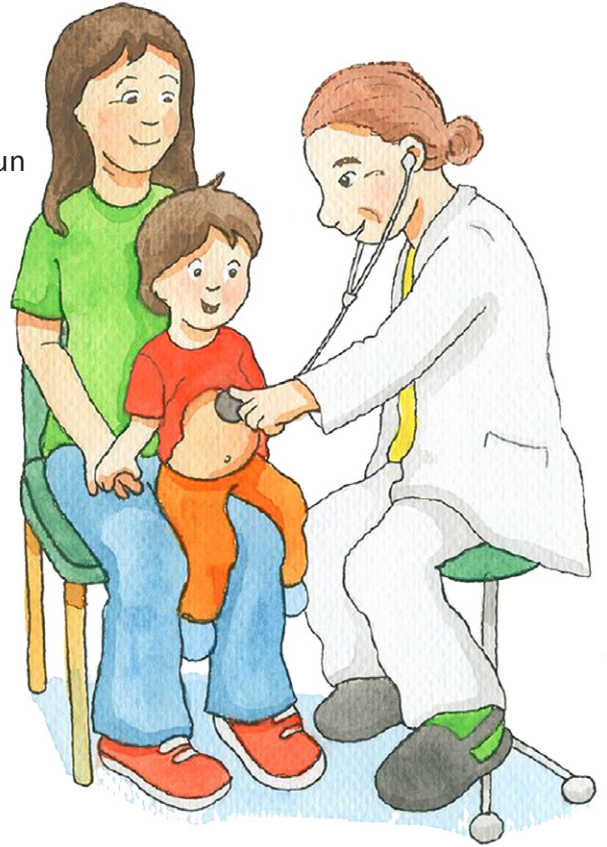
- vanhempien, lasten sekä kollegojen kanssa keskusteluun
- varhaiskasvattajille, esi- ja alkuopetuksen opettajille
- terveydenhoitajille
- leikkipuistoihin
- lastensuojeluun.

### Voit käyttää kortteja muun muassa

- vasukeskusteluissa
- vanhempainvartissa
- pienryhmässä lasten kanssa
- kotona aikuisten kesken
- lasten kanssa.

Kortteja on 21 erilaista.

Aiheet liittyvät lasten kehotunnekasvatukseen.



## MITEN KORTTEJA KÄYTETÄÄN?

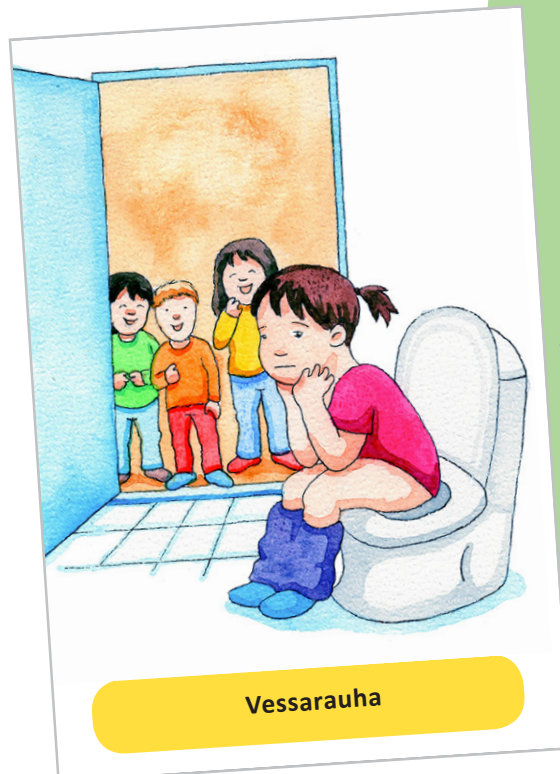
**Kortteja tutkitaan yhdessä vanhempien tai lasten kanssa. He voivat valita juuri ne asiat, joista haluavat kuulla lisää.**

Voit kysyä:

*Mistä näiden korttien aiheista haluaisit jutella?*

Kortin etupuolella on kuva ja otsikko. Kääntöpuolella on lisää kuvaan liittyviä aiheita.

Tässä oppaassa kerrotaan laajemmin, miten voit keskustella eri aiheista.



● Lasten oikeus yksityisyyteen

● Vessajonon stressi

● Joskus vessassa käyminen on hankalaa

## MITEN OTAT KORTIT KÄYTTÖÖN?

**Tulosta** kuvakortit yksipuolisina A4 paperille.  
Kortteja on kaksi samalla sivulla.

**Leikkaa** kortit niin, että mukaan tulee  
sekä kuvaosa että taustateksti.  
Yksi kortti näyttää silloin tältä:



Lasten oikeus yksityisyyteen

Vessajonon stressi

Joskus vessassa käyminen  
on hankalaa

Väestöliitto

Liimaa

Vessarauha

Leikkaa kortti irti viivaa pitkin

Taita



Vessarauha

**Taita** leikattu paperi keskeltä niin,  
että saat kaksipuolisen kortin.

**Liimaa** puolet yhteen.

**Voit laminoida kortit.**  
Silloin ne kestävät käyttöä pidempään.

## MITÄ ON KEHOTUNNEKASVATUS?

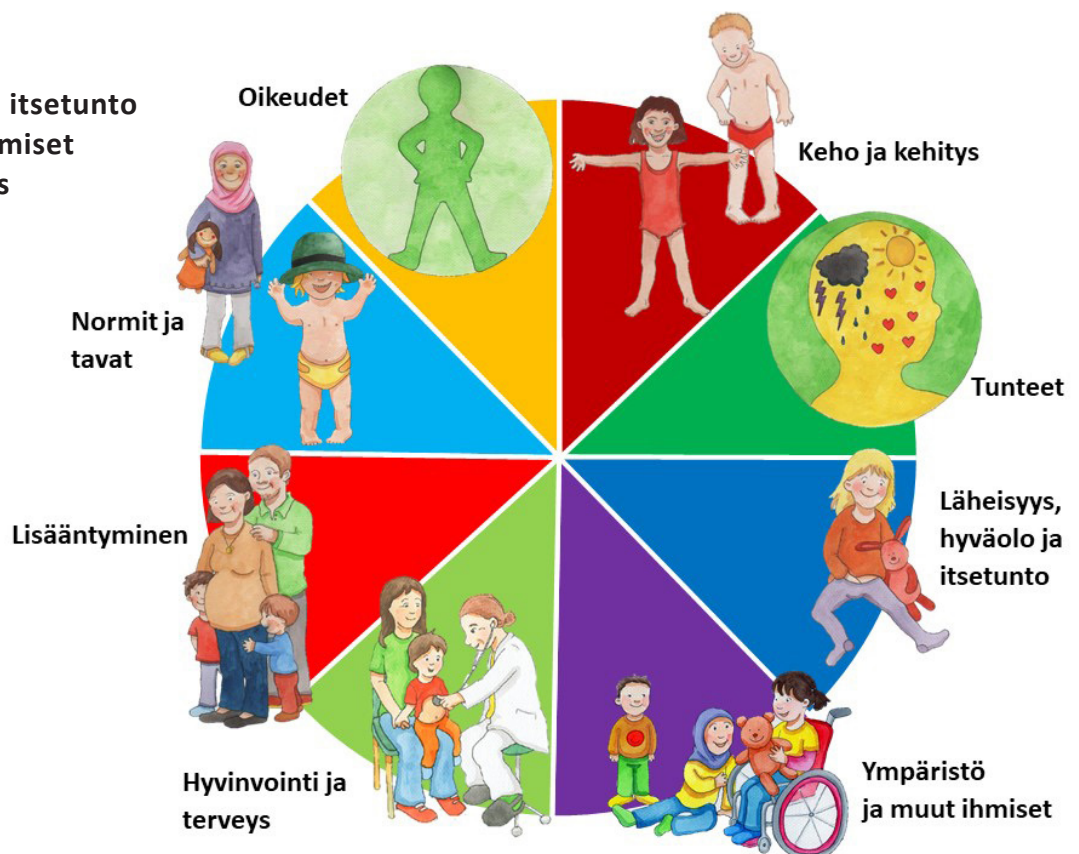
Kehotunnekasvatus sisältää lasten tasoista tietoa kehosta, tunteista, oikeuksista ja muusta lasten ikävaiheessa tärkeästä tiedosta.

Kutsumme pienten lasten seksuaali- ja turvataitokasvatusta kehotunnekasvatukseksi. Kehotunnekasvatus-sana kuvaa paremmin pienten lasten kehitystä ja tarpeita.

Lasten kehotunnekasvatus on laaja lapsen hyvinvointiin tähtäävä kokonaisuus.

## KEHOTUNNEKASVATUKSEN KAHDEKSAN AIHETTA OVAT:

- 1) Keho ja kehitys
- 2) Tunteet
- 3) Läheisyys, hyväolo ja itsetunto
- 4) Ympäristö ja muut ihmiset
- 5) Hyvinvointi ja terveys
- 6) Lisääntyminen
- 7) Normit ja tavat
- 8) Oikeudet



Kun jokainen aihealue käydään läpi lasten kanssa, voidaan puhua kokonaisvaltaisesta kehotunnekasvatuksesta.

Korteissa käsitellään kaikki WHO:n seksuaalikasvatuksen Standardien aiheet. Maailman terveysjärjestön WHO:n Euroopan aluetoimisto julkaisi vuonna 2010 ohjeen "Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa". (WHO tulee sanoista World Health Organisation). Se on ohje viranomaisille ja asiantuntijoille seksuaalikasvatuksen sisällöstä 0-18-vuotiaille. Ohjeessa selitetään yksityiskohtaisesti, mitä aiheita ja sisältöjä eri ikäryhmille pitää tarjota.



## LASTEN SEKSUAALISUUS

**Jokainen lapsi kehittyy yksilöllisesti myös seksuaalisuudessa.**

Lasten seksuaalisuus liittyy läheisyyteen, lapsen kehoon, oikeuksiin ja tunteiden kokemiseen.

Myönteiset, lasten tasoiset tiedot, taidot ja asenteet ovat tärkeitä opettaa kotona, varhaiskasvatuksessa ja koulussa.



## PUHEEKSI OTTAMINEN

**Aikuisten tehtävä on ottaa puheeksi kehotunnekasvatuksen aiheet.**

Silloin lapset

- saavat sanoja
- saavat mallin, miten puhua
- uskaltavat kysyä ja kertoa asioista, joita näkevät, kokevat ja kuulevat.

On tärkeää, että omaan kehoon liittyvistä asioista puhutaan. Lapset ovat kiinnostuneita niistä.

Aikuisten kannattaa puhua avoimesti ja luonnollisesti. Puhu lapsille ymmärrettävällä tavalla ja kielellä. Näin lapset uskaltavat itsekin puhua ja kysyä.

**Puhuminen on lasten tärkein turvataito.**

Siksi ammattilaisten kannattaa toteuttaa kehotunnekasvatusta yhdessä vanhempien kanssa.

**Vinkkejä puheeksi ottamiseen**

- Valmistaudu etukäteen
- lue aiheesta
- tutustu materiaaleihin, kirjoihin ja videoihin ennen kuin käytät niitä
- jaa tietoa ja suosittele toisillekin mielestäsi hyviä materiaaleja.
- Anna itsellesi ja toisille aikaa tutustua uuteen tietoon
- etsi itsellesi luontevimmat sanat
- harjoittele peilikuvasi, kaverisi tai kumppanisi kanssa.



## TASAVERTAINEN KASVATUKUMPPANUUS

**Kehotunnekasvatus saattaa olla ammattilaisille ja vanhemmille yhtä vieras aihe.**

Ihmetelkää yhdessä ja oppikaa myös toisten näkökulmasta.

Kohtaa toinen aidosti ja ymmärtäen. Rakenna luottamuksellista suhdetta.

Kehotunnekasvatus usein hämmentää. Monet vanhemmat ja ammattilaiset tarvitsevat tästä aiheesta keskustelua.

Kaikille vanhemmille kannattaa kertoa esimerkiksi vanhempainillassa mitä asioita käsittelette.

Mikäli vanhemmat eivät ymmärrä aiheen tärkeyttä lapsille, he voivat vastustaa sitä. Silloin lapset eivät opi näitä asioita hyvin.

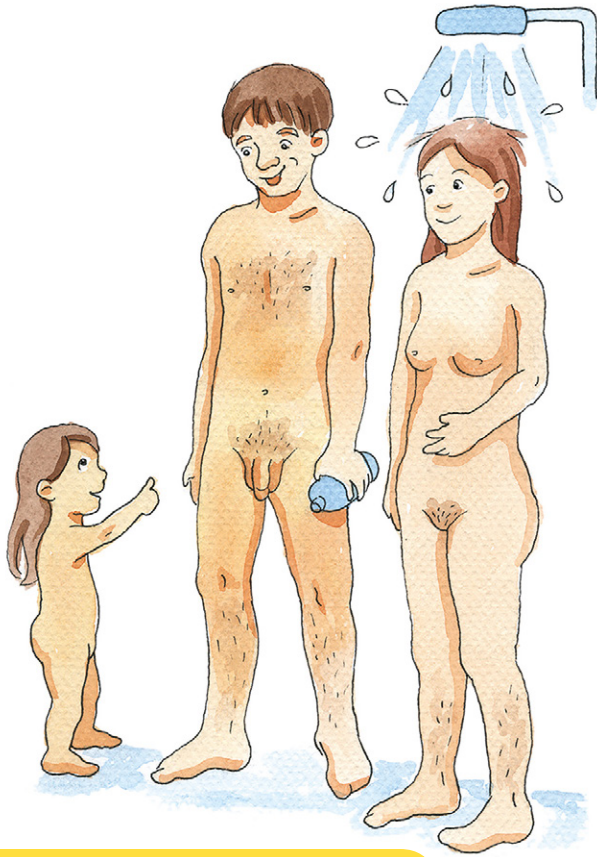
Kun vanhemmatkin saavat käsityksen kehotunnekasvatuksesta, he voivat tukea lapsia kotona uusien asioiden oppimisessa.

Omien lasten kanssa voit puhua siten, kuin on luontevaa ja sopivaa omassa perheessä.

Opeta lapsille myös yleissanat eri asioista kuten sukuelimistä. Tällöin lapset ymmärtävät ja tulevat ymmärretyksi varhaiskasvatuksessa ja koulussa.

Kotona voit käyttää kehonosista esimerkiksi lempinimiä.





## PUHU KORTTIEN AIHEISTA

### Lasten uteliaisuus

#### Suhtautuminen monenlaisiin kehoihin

- Kaikki kehot ovat yksilöllisiä ja arvokkaita.
- Puhu toisten ja omasta kehostasi myönteisesti.

#### Kehot kiinnostavat lapsia

- Lapset ovat uteliaita.
- Lapset saavat tutkia omaa kehoaan. Osoita siihen sopiva paikka ja aika.
- Lapset voivat esitellä avoimesti kehonosiaan sekä tutkia toisten kehoja.
- Ohjaa lapsia kunnioittavasti, jos he ovat kiinnostuneet toisten lasten tai aikuisten kehoista. Toisten yksityisiin paikkoihin ei saa koskea ilman lupaa.

#### Alastomuus

- Jotkut lapset tykkäävät olla alasti. Heitä ei haittaa, jos joku näkee.
- Alastomuus on lapsille luonnollista.
- Opeta sopivuussääntöjä lapsille hellästi.

#### Vertailu

- Lapset voivat verrata kehoja keskenään ja myös aikuisen kehoon.
- Voit kertoa lapsille, että meitä on monenlaisia. Jokaisella on itselle sopivat kehonosat.

*Miten vahvoiksi kasvaneet jalat sinulla on. Kuinka hienosti saatkaan ne suoriksi ja noin pitkiksi, vau! Noilla on varmasti hyvä pomppia.*

*Voit sanoa, että laitetaan pimppi piiloon ja housut jalkaan. Meillä kaikilla on sukuelin, joka on omaa aluettamme. Sitä saa omassa rauhasa katsoa. Ihan joka tilanteessa ei ole tapana näyttää pimppiään. Vessassa kaikki ottavat housut pois ja pimppi näkyy.*

*Onpa sinulla herkät korvat, tarkat silmät, taitavat kädet, hymyilevä suu. Sinullapa on vikkelät varpaat, minulla on hitaammat, ne ovat yhtä hyvät.*



## PUHU KORTTIEN AIHEISTA

### Rajojen kunnioittaminen

#### Leikkitaidot

- Ohjaa miten olla hyvä kaveri.
- Opeta miten leikissä saa tai ei saa toimia. Ole mukana lasten leikeissä opastamassa.
- Kerro lapsille heidän oikeuksistaan ja mitä rajojen kunnioittaminen tarkoittaa.

#### Lasten kunnioittava kohtaaminen ja kosketus

- Näytä arvostuksesi lapsia kohtaan kuuntelemalla heitä ilman kiirettä. Kyykisty lapsen tasolle, puhu hänelle lämpimällä äänensävyllä. Osoita kiinnostusta kysymällä lisää.
- Kosketa lapsia hellästi ja varmoin ottein. Isommatkin lapset voivat haluta syliin.
- Lohduta surullista lasta.
- Joskus lapsi ei halua, että aikuinen tulee liian lähelle tai koskettaa.
- Jos lapsi ei halua, että häntä kosketaan, arvosta lapsen toivetta.

#### Miten toimia hankalassa tilanteessa

- Joskus toinen lapsi voi tulla liian lähelle tai koskettaa liian kovaa.
- Muistuta lapsia, että he voivat aina sanoa ei kosketukselle.

*Leikissä ei ole koskaan pakko olla mukana. Vaikka kesken leikin voi sanoa kavereille, ettei enää halua olla mukana ja lähteä pois.*

*Huomaan, ettet nyt halua tulla syliin. Tule istumaan tähän viereen. Voit aina tulla myöhemmin syliin.*

*Jos lapsi haluaa koskea rintojasi, sano että minun paitani alla on minun tärkeä ja herkkä alue. Siitä saan päättää itse. En tahdo, että kosket sinne. Sinäkin saat sanoa, jos joku kosketus ei tunnu sopivalta ja hyvältä. Minua saa kyllä halata paidan ulkopuolelta. Siitä minä pidän kovasti.*





## PUHU KORTTIEN AIHEISTA

### Miten ihastumista saa ilmaista

#### Rakastuminen vanhempaan tai kaveriin

- Ihastuminen ja rakastuminen ovat lapsilla hyvin tavallisia. Se tuntuu ihanalta.
- Nimeä tunne lapsille.  
Puhu arvostavasti heidän tunteistaan.
- Ohjaa lapsia näyttämään ihastumisen tunnettaan sopivalla ja toisia kunnioittavalla tavalla.
- Joskus lapsi haluaa aikuisen kanssa naimisiin.  
Kerro lapselle, että on kunnia asia, että hän pitää sinua rakastettavana. Aikuiset eivät voi kuitenkaan mennä lasten kanssa naimisiin. Isompana hän varmasti löytää itselleen hienon kumppanin!

*Kerro lapsille, että ihastumisen tunne on ihana asia. Kaikki saavat ihastua keneen tahansa ja mihin sukupuoleen tahansa.*

#### Missä ihastuminen tuntuu

- Ihastuminen voi tuntua vatsassa tai kutitella koko kehossa.
- Ihastumisen tunteesta voi puhua.
- Se on jokaisen oma kehotunne, josta saa nauttia.

*Kerro lapselle, että on kunnia asia, että hän pitää sinua rakastettavana. Aikuiset eivät voi kuitenkaan mennä lasten kanssa naimisiin. Isompana hän varmasti löytää itselleen hienon kumppanin!*

#### Vastarakkaus

- Aina ihastumisen kohde ei vastaa tunteeseen.  
Voi olla, että kaverilla onkin eri tunne.  
Tai voi olla, ettei hän halua halailla ja koskettaa.
- Auta lapsia sietämään pettymystä.
- Lapset voivat olla myös mustasukkaisia.  
He eivät halua, että ihastuksen kohde osoittaa huomiota jollekin toiselle.

*Saa harmittaa. Tunne menee kyllä ohi. Olen kanssasi ja lohdutan sinua.*

#### Idolirakkaus

- Idoli voi olla tärkeä samaistumisen kohde lapsille.
- Idolia voi turvallisesti ihaila kaukaa.



PUHU  
KORTTIEN  
AIHEISTA

## Ystävyys

### Kaveritaidot

- Kaverit ja mukaan pääseminen ovat tärkeitä. Ohjaa lasta, miten olla hyvä kaveri. Miten liitytään leikkiin. Mitä jos tulee riitaa.

### Tunteet

- Lapset tuntevat paljon ja tunteet tuntuvat lujasti.
- Lapset tarvitsevat hellää ohjausta tunteiden kanssa pärjäämiseen.
- Arvosta lasten tunteita. Puhu kaikille lapsille ihastumisen, ilon, mielihyvän ja vihan tunteista.

### Leikitään aikuisten asioita

- On tavallista, että lapset tarkkailevat aikuisten elämää. Lapset ottavat siitä mallia leikkeihinsä.
- Lapset voivat leikkiä esimerkiksi raskaana olemista, synnytystä, töissä käyntiä, kotia tai häitä.

### Ystävien saaminen

- Ohjaa lasta tutustumaan toisiin lapsiin.
- Jutelkaa, miten kaikki voisivat saada ystävän ja miten säilyttää ystävyys.
- Ohjaa lapsia myötätuntoon, toisten auttamiseen ja jakamiseen.

*Mennään yhdessä kysymään, saatko tulla mukaan leikkiin. Eri päivinä voi leikkiä eri lasten kanssa.*

*Sano uudelle lapselle hei, kiva kun tulit. Odotinkin sinua. Tänään on tulossa kiva päivä. Tule, mennään yhdessä. Toisille lapsille voit sanoa, että tänään saimme uuden kaverin mukaan. Mitä haluaisitte, että leikitään yhdessä?*



PUHU  
KORTTIEN  
AIHEISTA

## Aikuinen lohduttajana

### Lasten tunteiden huomaaminen ja arvostaminen

- Huomaa lasten tunteet.  
Kysy ja auta lapsia tunnistamaan oma tunne.
- Nimeä myös omia tunteitasi lapsille.  
Näin annat mallin siitä, että tunteita saa näyttää ja niistä voi puhua.
- Voitte esimerkiksi piirtää, missä kohdassa tunteet tuntuvat ja miltä ne näyttävät.

### Myötätunto

- Osoita lapselle myötätuntoa, jos hän on surullinen tai pettynyt.  
Älä jätä lasta yksin tunteen kanssa.
- Ohjaa lapsia osoittamaan myötätuntoa toisille, joilla on paha mieli.

### Läheisyys ja kosketus lohduttaa

- Lapset kaipaavat usein apua vaikeisiin tunteisiinsa.
- Paras apu on usein kosketus tai syliin ottaminen.
- Toisille auttaa se, että aikuinen on lähellä tai juttelee rauhoittavasti.

Voi, sattui sinua! Haluatko tulla syliin? Voimme kaikki silitellä sinua. Puhalletaan kipu pois!





PUHU  
KORTTIEN  
AIHEISTA

**Kehon tutkiminen**

**Lapset tutustuvat omaan kehoonsa**

- Lapset tutkivat omaa kehoaan joka paikasta, myös sukuelimiään.
- Opetelkaa nimeämään kaikki kehonosat.
- Neuvo että sukuelimiä kosketaan vain omassa rauhassa ja puhtain käsin.

**Lapset nauttivat ja ovat ylpeitä kehostaan**

- Lapset saattavat huomata, että sukuelimiin koskeminen tuntuu mukavalle.
- Lapsille kaikki kehon osat ovat yhtä arvokkaita ja hyviä. Pyri säilyttämään tämä ajatus lapsilla.
- Lapset saattavat haluta esitellä kehoaan muillekin. Jotkut lapset voivat haluta esittää nakutanssin.

**Kehosta saa lohtua ja turvaa**

- Unnutus-sana kuvaa pienten lasten itsensä hyväilyä. Se eroaa aikuisen itsetyydytyksestä.
- Pienille lapsille unnutus on viihtymistä, rauhoittumisen, lohdun ja turvan hakemista.
- Unnutus voi olla huolestuttavaa, jos se on pakonomaista tai ahdistunutta.

**Omassa rauhassa**

- Ohjaa lapsia asiallisesti. Unnutaminen ja itsensä tutkiminen voi tapahtua sopivassa paikassa ja sopivaan aikaan.

*Voit sanoa, että ymmärrän sen tuntevan hyvältä ja rentouttavalta. Mutta jos unnuttelee koko ajan, niin voi unohtua leikki ystävien kanssa. Sekin on tärkeää. Mennäänkö etsimään sinulle leikki?*

*Voit sanoa, ettei ole tapana unnuttaa toisten nähden. Se on kuitenkin ihan kiva juttu. Sitä saa tehdä omassa rauhassa.*



## PUHU KORTTIEN AIHEISTA

### Monenlaiset perheet

#### Keitä perheeseen kuuluu

- Puhu lapsille monenlaisista perheistä
- Voit kysyä uudelta perheeltä:  
Keitä perheeseesi kuuluu ja  
miten perheenjäseniä kutsutaan?

#### Jokaisella on omanlainen perhe

- Lapsille oma perhe on aina tärkeä ja oikeanlainen.
- Oleta monenlaisuutta.  
Kaikki perheet ovat omanlaisia.
- Monenlaisia perheitä on hyvä olla myös näkyvillä:  
kirjoissa, ryhmien tai luokkien seinillä kuvina ja puheissa.

#### Kaikki perheet ovat yhtä arvokkaita

- Jokainen perhe on yhtä hyvä.
- Puhu kaikille perheenjäsenille tasavertaisesti.

*Toisiinsa rakastuneet haluavat usein aikuisina asua yhdessä ja perustaa perheen. Jokainen saa itse päättää, keneen rakastuu ja kenen kanssa haluaa perheen. Rakastavat aikuiset ovat sukupuolesta riippumatta parhaat vanhemmat omille lapsilleen.*



PUHU  
KORTTIEN  
AIHEISTA

## Monenlaisuus

### Miten olla tyttö, poika, muu

- Ihmisiä on monenlaisia.
- On olemassa myös lapsia, jotka eivät koe olevansa kumpaakaan sukupuolta.
- Jokainen lapsi saa olla oman kokemuksensa mukainen.

### Sukupuolen moninaisuus

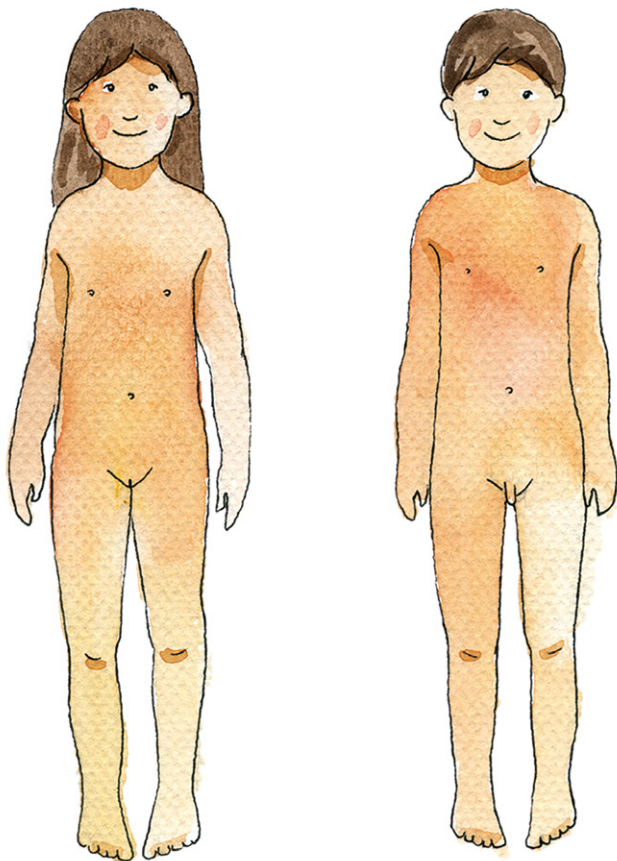
- Lasten kokemus omasta sukupuolesta voi muuttua.
- Siihen ei tiettävästi voi vaikuttaa kasvatuksella.
- Arvosta lasten kokemuksia.
- Ohjaa lapsia hyväksymään leikeissään ja puheissaan monia tapoja olla tyttö, poika, muu.

### Jokainen on erityinen

- Jokaisen keho on kaikista paikoista omanlainen. Esimerkiksi sormenjälki on täysin yksilöllinen.
- Suhtaudu kaikkiin lapsiin ja aikuisiin arvostaen ja myönteisesti.
- Kehu kaikkia lapsia ja heidän perheitään yhtä paljon.

*Kaikki voidaan leikkiä yhdessä ja samoja leikkejä. Esimerkiksi leikissä voi olla kaksi isää ja kuka vaan voi olla isä. Ja kaikki voivat käyttää hienoja mekkoja.*





PUHU  
KORTTIEN  
AIHEISTA

## Kehon eri osat

### Nimet kehon joka paikalle

- Nimeä asiallisesti myös sukuelimet. Esimerkiksi pimppi ja pippeli ovat lapsille sopivat sanat.

### Oma ja toisten arvokas keho

- Puhu kaiken kokoisista ja kaiken värisistä kehoista myönteisesti.
- Muista olla arvostelematta myös omaa kehoasi.
- Paino on monimutkainen asia. Puhu painosta vain aikuisten kesken.
- Omaa kehoa ei voi vaihtaa.

### Oikeus riisuutua suojassa

- Lapset saavat vaihtaa vaatteensa omassa rauhassa, jos he haluavat.
- Osa lapsista on tarkkoja oman kehon yksityisyydestä.
- Jotkut lapset voivat riisua, vaikka koko ryhmän keskellä.

*Lapsi saattaa kysyä, miksi toisilla on iso pippeli ja toisilla pieni. Sano vaikka että pippeli ja pimppi ovat kehonosia, niin kuin kädet, jalat tai vaikka korva.*

*Kaikki ihmiset ovat erilaisia.*

*Sukuelimetkin ovat eri näköisiä.*

*Kehonosat ovat sopivia jokaiselle itselleen.*



PUHU  
KORTTIEN  
AIHEISTA

**Oikeus sanoa ei**

**Kunnioita lasten toiveita**

- Lapset saavat itse valita haluavatko kosketusta tai halausta.
- Jos et pysty noudattamaan lapsen toivetta, selitä tilanne etukäteen tai jälkikäteen.
- Erityisesti uimapuvun alla olevista tärkeistä paikoista lapset saavat päättää itse.

**Lapset saavat määrätä kosketuksesta**

- Puhu kosketuksen säännöistä.
- Kosketus on aina vapaaehtoista.
- Huono kosketus tuntuu pahalta kehossa tai mielessä.
- Kosketus ei saa olla salaisuus.

**Opetta lapsille ei**

- Opetta kolmen kohdan sääntö:  
Sano ei! Lähde pois.  
Kerro turvalliselle aikuiselle.
- Harjoittele lasten kanssa "ei:n" sanomista.
- Ikävässä tilanteessa saa olla epäkohtelias.  
Aina ei tarvitse totella, edes aikuisia.

*Joskus voi olla pakko koskea lapseen, joka kieltää. Voit sanoa, että nyt minun oli otettava sinut syliin, ettet olisi satuttanut. Sinulla on kuitenkin edelleenkin aina oikeus sanoa ei, myös minulle. Otin sinut syliin suojatakseni sinua. Saat aina puhua kaikista tilanteista muille. Kosketus ei koskaan ole salaisuus. Ja saat aina kieltää, ellet halua kosketusta.*



PUHU  
KORTTIEN  
AIHEISTA

## Lapset ja media

### Aikuinen yhdessä lasten kanssa

- Ole kiinnostunut lasten median käytöstä sekä pelaamisesta.
- Opasta lapsia toimimaan turvallisesti eri medialaitteilla.
- Alastomuutta tai väkivaltaa ei saa jakaa mediassa.

### Turvallisesti netissä

- Opeta lapsille, että netissä on sekä hyvää, että huonoa sisältöä.
- Suojele lapsia aikuisten seksin tiedoilta ja kuvilta.
- Miten toimia ikävässä tilanteessa?

### Ikäraajat

- Ikäraajat suojelevat lasta.
- Lapsille voi opettaa ikärajamerkinntä.

### Aikuisen median käyttö

- Ole mallina hallitusta medialaitteiden käytöstä.
- Lasten kuvia saa jakaa vain lapsen luvalla.
- Lasten yksityisyyttä ei saa loukata kuvissa.

*Pienelle lapselle voit sanoa, jos näet tai kuulet jotain ikävää tai pelottavaa laitteelta, sitä ei tarvitse katsoa. Lähde pois ja kerro aikuiselle. Isommalle opeta lisäksi kuvakaappauksen teko.*

*Jos haluat varottaa pornosta, sano vaikka että mediassa voi olla videoita, joissa aikuisten tissit ja pipelit heiluu. Ne ovat näyteltäjä ja niitä ei tarvitse katsoa. Ne voivat näyttää pelottavilta, mutta ne eivät ole totta.*



## Monet tavat saada lapsi

### Lisääntyminen

- Lapsia kiinnostaa vauvojen syntyminen.
- Jotkut lapset kysyvät tarkemmin, miten lapsi saa alkunsa, menee vatsaan ja tulee sieltä ulos.
- Vauva voi alkaa kasvaa kohdussa, joka on vauvan koti naisen mahassa.
- Kerro tämä viimeistään ennen, kun lapset menevät kouluun. Silloin lapset saavat oikean tiedon turvalliselta aikuiselta.

### Yhdyntä

- Kerro yksinkertaisesti, miten vauvan siemenet laitetaan yhteen.
- Voit sanoa esimerkiksi, että mies ja nainen ovat alasti helliä toisilleen.
- Voit sanoa myös, että mies ja nainen voivat laittaa pimpin ja pippelin yhteen, jos molemmat haluavat.

### Lahjasiemenet

- Raskaus voi alkaa monella eri tavalla.
- Vauvan siemeniä voi saada lahjana, jos itsellä ei ole.
- Silloin lääkäri voi laittaa vauvansiemenet yhteen koeputkessa.

### Adoptio

- Lapsi voi syntyä eri perheelle, ja tulla adoption avulla omaan perheeseensä.
- Silloin molemmat vanhemmat ovat sopineet siitä.

### Sijaisperhe

- Jotkut lapset elävät sijaisperheessä. Silloin lapsella on monta perhettä.
- Sijaisperhe auttaa lasta arjessa.



PUHU  
KORTTIEN  
AIHEISTA

*Voit puhua vauvan siemenestä, joka tarvitaan aikuiselta mieheltä ja naiselta.*

*Jos lapsi kysyy mitä seksi on, voit sanoa, että seksi on aikuisten välistä läheisyyttä, josta kumpikin nauttivat. Siinä ollaan usein alasti. Jos lapsi kysyy lisää, voit kertoa myös lisääntymisestä.*

*Jos kaksi naista perustaa perheen, lääkäri voi koeputkihedelmöityksessä viedä lahjoitetun vauvansiemenen toisen naisen kohtuun. Kaksi miestä voi saada lapsen adoptoinnin kautta.*



PUHU  
KORTTIEN  
AIHEISTA

## Perheeseen syntyy vauva

### Raskaus

- Lapsia kiinnostaa se, kun vauva on vatsassa.
- Opeta lapsille yksinkertaisilla sanoilla mitä ovat raskaus, kohtu ja vauvan koti.
- Vauva kasvaa kohdussa monta kuukautta.
- Lapset voivat leikkiä raskautta, synnytystä ja vauvan hoitamista.
- Kaikki eivät halua tai voi saada lasta.

### Syntymä

- Usein lapsi syntyy pää edellä äidin synnytyskanavan kautta.
- Joskus lääkäri voi ottaa leikkauksella vauvan ulos kohdusta.
- Sitten vanhemmat saavat vauvan syliinsä ja sisarukset voivat myös hoitaa vauvaa.

### Imetys

- Kun nainen on synnyttänyt, yleensä hänen rinnoistaan tulee maitoa vauvalle.
- Vauva voi juoda maitoa myös tuttipullosta.

*Minun rintani ovat isommat kuin sinulla siksi, että olen aikuinen ja rintani ovat kasvaneet samalla, kun olen kasvanut aikuiseksi. Lisäksi rinnat kasvavat, kun nainen imettää. Jokaisella on erilaiset, omanlaiset rinnat ja ne ovat hyvät juuri sellaisenaan.*



PUHU  
KORTTIEN  
AIHEISTA

## Sukupuoleen liittyvät säännöt

### Lasten roolileikit

- On tavallista, että lapset kokeilevat erilaisia rooleja. He voivat leikkiä erilaisia sukupuolia. Samalla he miettivät sukupuoleen liittyviä sääntöjä.
- Anna lasten leikkiä kaikenlaisia rooleja. Lasten kokemus ja kokeilut ovat tärkeitä.
- Lasten ei tarvitse sopia mihinkään muottiin.

### Sukupuolietoinen kasvat

- Anna lapsille aina mahdollisuus toimia niin, että sukupuoliroolit eivät rajoita tekemistä ja olemista.
- Älä luokittele sukupuolia omassa ajattelussasi ja puheessasi.
- Muuta kaikkia toimintatapoja, jotka rajoittavat lasten unelmia, puheita ja leikkejä.

### Pukeutumismormit

- Lapset voivat ja saavat kokeilla kaikenlaisia vaatteita.
- Usein lapset haluavat kokeilla roolivaatteiden avulla toisia rooleja.
- Vältä erottamasta vaatteita ja värejä tietyille sukupuolelle kuuluviksi.

*Kun tarvitaan rohkeutta vaativaa apua kutsutko pojan vai tytön?  
Entä kun tarvitaan apua keittiössä?  
Jos lapsi on sairastunut, soitatko äidille vai isälle?*





PUHU  
KORTTIEN  
AIHEISTA

## Monet kulttuurit ja monenlaiset tavat

### Vessakäytännöt

- Usein pienet lapset voivat olla yhtä aikaa tai samassa tilassa potalla tai vessassa.
- Jotkut lapset haluavat käydä vessassa omassa rauhassa ja ovi kiinni.

### Hygienia ja omatoimisuus

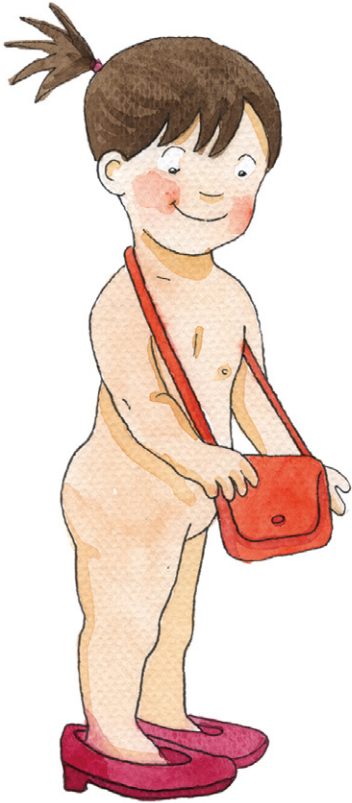
- Päiväkodissa harjoitellaan omatoimisuutta.
- Lapset oppivat huolehtimaan omasta hygieniastaan jo pieninä, kun heitä siihen opastaa.
- Anna lasten harjoitella.

### Kasvattajan sukupuoli

- Joissain perheissä vain nainen saa pestä lasten sukuelimet. Päiväkodissa se ei aina ole mahdollista.
- Kaikilla kasvattajilla on koulutus ja pätevyys lasten hygienian hoitoon.

### Monet tavat toimia

- Alastomuus voi olla kiellettyä joissain perheissä.
- Pukeutuminen on joissain perheissä hyvin peittävää jo lapsilla.
- Joillain lapsilla voi olla huivi, joka pysyy päässä myös sisällä.
- Monet lapset ovat tottuneet vaihtamaan vaatteita omassa rauhassa.



PUHU  
KORTTIEN  
AIHEISTA

## Sopivuussäännöt

### Miten opettaa lapsille sopivuussääntöjä

- Lapset eivät voi tietää sopivuussääntöjä ennen kuin ne opetetaan heille.
- Kerro ja opasta lapsille lempeästi hyvät tavat ja käytössäännöt.
- Lapset tarvitsevat useita toistoja ja muistutuksia ennen kuin oppivat säännöt.

### Kasvata ilman häpeää

- Älä aiheuta lapsissa häpeää kun opastat hyviä tapoja. Se vahvistaa lasten itsetuntoa.
- Monet lapset tuntevat häpeää hyvin herkästi.
- Voimakas häpeä on haitallista.
- Myönteisellä kasvatuksella lapset voivat paremmin.

### Yhdessä sovitut säännöt

- Ota lapset mukaan tekemään yhteisiä sääntöjä.
- Silloin lapset myös noudattavat sääntöjä paremmin.
- Keskustelkaa yhteisistä säännöistä myös aikuisten kesken.

*Voit sanoa, että pieru ja kakka ovat hienoja ja tärkeitä asioita. Voimme ruuan jälkeen jutella niistä tarkemmin.*

## Vessarauha

### Lasten oikeus yksityisyyteen

- Lapsilla on oikeus vessarauhaan.
- Kunnioita lasten tarvetta tehdä tarpeensa ilman kiirettä ja omassa rauhassa.
- Jotkut lapset eivät halua käydä vessassa, jos siellä on muita lapsia tai aikuisia.

### Vessajonon stressi

- Monet lapset voivat kokea epämukavuutta ja stressiä siitä, jos vessaan on jono.
- Lapset voivat luulla, että heidän täytyy käydä vessassa hyvin nopeasti, jotta toiset lapset pääsevät vessaan.

### Joskus vessassa käyminen on hankalaa

- Osa lapsista kärsii esimerkiksi ummetuksesta tai ulostamiskivuista.
- Lapset, joilla on vaikeutta käydä vessassa, tarvitsevat kasvattajilta aikaa, kannustusta ja myötätuntoa.
- Osa lapsista saattaa pidättää etenkin kakkaa päiväkodissa ja heillä voi olla tukala olo koko päivän ajan.
- Tee vessakokemuksesta lapsille turvallinen.
- Ole lasten saatavilla siten, ettei lasten tarvitse huutaa aikuista pyyhkimään.



## Saako kakasta puhua?

### PUHU KORTTIEN AIHEISTA

#### Missä kakasta, pissasta ja pepusta voi puhua

- Lapset ymmärtävät asioita konkreettisesti: jos puhut "vessasanoista", lapset uskovat, ettei näistä kehon osista tai asioista saa puhua kuin vessassa.
- Lapsilla pitää olla lupa puhua näistä asioista koska vaan. Näihin liittyy usein vaivoja tai kiusaamista.
- Lapsille voi koska tahansa tulla mieleen kertoa jostain asiasta.
- Lasten lupa puhua lisää heidän turvallisuuttaan.



#### Lasten lupa puhua sukuelimistä ja eritteistä

- Esimerkiksi pimppi ja pippeli ovat yhtä tärkeitä ja kiinnostavia kehon osia kuin muutkin.
- Älä kutsu sukuelimiä kirosanoiksi tai "vessasanoiksi" vaan puhu niistä arvostaen.
- Jos lapset hokevat paljon näitä sanoja, voit selittää sanoja, antaa lisätietoja ja olla itse rauhallinen.
- Aikuisen avoimuus ja asiallisuus yleensä lopettaa hokemisen.

#### Asialliset sopivat sanat

- Sopikaa yhdessä mitä sanoja voitte käyttää arjessa.
- Kaikille kehon osille ja eritteille pitää olla joku sallittu ja sopiva sana.

#### Kirosanat ovat eri asia

- Asialliset kehon osiin ja eritteisiin liittyvät sanat eivät ole kirosanoja.
- Kirosanojen merkitys kannattaa kertoa lapsille heidän ymmärtämällä tavalla.
- Usein jo sanojen merkityksen selittäminen riittää lopettamaan lasten kirosanojen hokemisen.

*Voit sanoa: Selvä, jutellaanko asiasta lisää? Luetaan kohta hauska kirja tähän liittyen.*

*Esimerkiksi kakka on sopiva sana ja paska on kirosana.*

*Sano esimerkiksi, että kirosanat ovat rumia sanoja jotka voivat loukata ja joita ei ole tapana käyttää kohteliaassa puheessa.*





PUHU  
KORTTIEN  
AIHEISTA

**Lupa kysyä**

**Myönteinen asenne lasten uteliaisuuteen**

- Lapsilla on oikeus tietoon ja asioiden ihmettelyyn.
- Lapset ovat luonnostaan avoimia. He ovat uteliaita ihmisenä olemisen kysymyksiä kohtaan.

**Oikeus saada ikään sopiva vastaus**

- Lapsilla on oikeus saada turvallisilta aikuisilta ikä- ja kehitystasoista tietoa elämän kiinnostavista asioista.
- Lasten kysymyksiin pitää vastata asiallisesti ja arvostaen.
- Kun otat aikalisän, saat itsellesi aikaa valmistautua.
- Muista palata asiaan! Näin lapset saavat kokemuksen, että heidän kysymyksensä ovat tärkeitä ja niihin vastataan.

**Lasten näkökulman arvostaminen**

- Arvosta lasten kysymyksiä ja ihmettelyjä
- Älä naura tai vitsaile niille.

*Hankalaan kysymykseen voit sanoa lapselle, että olipa tärkeä kysymys, palaan siihen esimerkiksi kotona tai huomenna kirjan kanssa.*



PUHU  
KORTTIEN  
AIHEISTA

## Tyttöjen sukuelinten silpominen

### Tyttö on hyvä sellaisenaan

- Tyttöjen sukuelimet ovat hyvät ja toimivat sellaisinaan.
- Tytön keho on luotu täydelliseksi.
- Tytöillä on oikeus kehon koskemattomuuteen.

### Silpominen on terveydelle haitallista

- Tiedätkö mitä tyttöjen sukuelinten ympärileikkaus tai silpominen tarkoittaa?
- Ammatilaisen tehtävä on kysyä tästä asiasta.
- Joissain kulttuureissa on ollut haitallinen perinne silpoa tyttöjen sukuelimiä.
- Se on kaikissa muodoissaan haitallista tytön terveydelle jo lapsena ja koko elämän ajan.

### Silpominen on rikos

- Suomessa se on lainvastaista ja siis rikos.
- Tyttöjen sukuelinten silpominen on rikos, vaikka se tehtäisiin toisessa maassa.
- Lasten terveydelle haitalliset perinteet pitää lopettaa.
- Silpominen tai sellaisen suunnittelu johtaa lapsen sijoittamiseen lapsen koskemattomuuden turvaamiseksi.

Piirrä kuva,  
tai laita joku valitsemasi  
valmis kuva.

Voit laittaa myös pelkän  
aiheen nimen.

PUHU  
KORTTIEN  
AIHEISTA

### Joku muu aihe

#### Mistä haluat jutella

- Jos muissa korteissa ei ole sellaista asiaa, josta sinä haluat puhua tai kysyä, niin voit valita aiheen itse.

#### Valitse joku oma aihe

**Varhaiskasvatuksen ammattilaisten palautteita  
neljän kuukauden kehotunnekasvatusjakson kokemuksista:**

*”Koko ilmapiiri on muuttunut. On hyväksyttävää puhua omasta kehosta, sen osista ja kaikesta itseän liittyvästä. Se on suurin oivallus sekä lapsille, että aikuisille.”*

*”Koko ryhmän hyvinvointi on tämän myötä parantunut. Lapset ovat oppineet itsestään ja toisistaan enemmän. On helpompi olla.”*

*”Selkeä muutos lasten oikeuksissa. Entistä useammin huomataan, että lapset tietävät mitä pitää tehdä. Jos joku tulee häiritsemään, osaavat sanoa Ei, en halua, en tykkää!”*